

VIỆC LÀM VÀ TRẺ LANG THANG TẠI TP. HỒ CHÍ MINH

LÊ THỊ MỸ HIỀN(*)

Lễ tốt nghiệp khóa nấu ăn và phục vụ bàn tại cơ sở dạy nghề Hướng Dương, Quận 4

Trẻ lao động là một hình ảnh quen thuộc trong một số khu vực trung tâm thành phố lớn cũng như ở khu vực nông thôn Việt Nam. Bài viết này đề cập đến một vài khía cạnh liên quan đến việc kiếm sống và nghề nghiệp của trẻ đường phố, hay còn gọi là trẻ lang thang, tại một số địa bàn trên Tp. Hồ Chí Minh, sau đây gọi chung là trẻ.

Công việc của trẻ đường phố TP. HCM

Trẻ lang thang là một dạng đối tượng thuộc "Chương trình bảo vệ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt" của Nhà nước. Theo Bộ Lao động Thương binh và Xã hội, "ước tính có khoảng 16.000 trẻ lang thang vào cuối năm 2003. Riêng ở TP. Hồ Chí Minh có khoảng 8.500 trẻ em lang thang" .

Công việc của trẻ có những đặc điểm chung trong phạm vi cả nước. Theo thông tin của Ủy ban Dân số Gia đình Trẻ em Việt Nam (UBDSGĐTE VN) và Tổng cục Thống kê năm 2002, chỉ có 2.3% trẻ trong độ tuổi 10-16 làm việc hưởng lương và 6.7% trẻ em ở độ tuổi 15 làm việc 33 tiếng một tuần. Trẻ làm nhiều loại công việc khác nhau như bán vé số, rửa trứng vịt và nhặt sắt vụn v.v..nói chung là những việc lao động giản đơn. Điều đó làm cho trẻ ít có cơ hội về một việc làm ổn định trong tương lai và việc bỏ học sớm cũng gần đồng nghĩa với thất nghiệp sau này.

Trẻ sống ở các khu vực nhà ga, bến xe như Ga Sài Gòn thì thường bán vé số, bán báo, nước trà đá cho khách đi tàu xe. Trẻ ở gần các khu vực chợ như chợ Cầu Ông Lãnh thường làm nhiều việc như đẩy xe hàng, bốc xếp, lượm, nhặt rau củ vụn để bán. Trẻ ở khu vực trung tâm thành phố thường kiếm sống bằng việc đánh giày, bán thiệp, kẹo cao su, bán dừa xiêm và những vật kỷ niệm cho khách nước ngoài và khách vắng lai. Ngoài ra, trẻ sống rải rác ở các nơi thường làm các việc như lượm ve chai, phế liệu, ngay cả xin ăn. Một bộ phận lớn của trẻ kiếm sống và sống ngay tại bãi rác Đông Thạnh trước kia.

Kể từ SEA Games 22, khi nhà nước có chủ trương lập lại trật tự đường phố thì Tp. Hồ Chí Minh, cũng như các đô thị trung tâm khác trên cả nước, số lượng trẻ đường phố giảm đáng kể. Theo số liệu khảo sát chưa đầy đủ vào đầu năm 2004 của Ủy ban Dân số Gia đình Trẻ em thì :

(*) Thạc sĩ, giáo viên cơ hữu Khoa Xã Hội học Đại học Mở - Bán công TP.HCM

- Trẻ lang thang thuộc diện TP. Hồ Chí Minh :886 trẻ

- Trẻ lang thang từ các tỉnh/thành phố khác đến: 2.437 trẻ

Do vậy, số lượng trẻ kiếm sống trên đường phố giảm đi, và việc kiếm sống trên đường phố cũng thay đổi. Trẻ bắt đầu tìm những việc làm ở những cơ sở tư nhân hoặc đi tìm nơi học việc, học nghề ngõ hầu tìm được một việc làm ổn định.

Học nghề và việc làm của trẻ

- Hoạt động của các cơ sở, đơn vị hoặc dự án

Thập niên 90 là thời kỳ nhiều trẻ đường phố tập trung về kiếm sống tại TP. HCM, vì thế hơn 40 nhà mở, mái ấm chăm sóc trẻ đã dần được thành lập để hỗ trợ trẻ nơi ăn, ở. Nhiều cơ sở chăm sóc trẻ đã tổ chức cho trẻ được học chữ, học nghề. Một số cơ sở tổ chức dạy nghề tại nơi trẻ ở, một số cơ sở giới thiệu trẻ đến các trường dạy nghề hoặc các cơ sở tư nhận để trẻ học nghề, học việc.

Chương trình Thảo Đàn (thành lập năm 1992) đã từng giới thiệu một vài trẻ nam học nghề mộc, cơ khí, và trẻ nữ học nghề may. Các cơ sở chăm sóc trẻ khác như Trung tâm Phát huy Bình Triệu, Mái ấm Hoa Hồng Nhỏ v.v.. cũng có hoạt động đào tạo nghề cho trẻ tại cơ sở.

Dự án giải quyết trẻ lang thang kiếm sống tại P. Bến Nghé, Q1 đã liên hệ với Trung tâm Dạy nghề Q1 tìm các việc phù hợp với trình độ (lớp 3-4) và lứa tuổi (12-16 tuổi) để giới thiệu các em nữ học các nghề như nấu ăn, nam học điện nhà và điện cơ.

Dự án trẻ lao động tại bãi rác Đông Thạnh cũng đã thành công trong chương trình dạy nghề do UNICEF cung cấp quỹ hỗ trợ học nghề. Trẻ trước kia sống bằng nghề nhặt rác đã được giúp học nghề sửa xe gắn máy, học may.

Thực hiện chương trình hỗ trợ trẻ lang thang của thành phố, Ủy ban Dân số Gia đình Trẻ em TP. HCM cũng đã hỗ trợ 64 trẻ học nghề trong năm 2004. Các quận huyện phối hợp với Trung tâm Dạy nghề của quận huyện

để dạy nghề cho trẻ.

- Đơn vị việc làm xã hội (ĐVVVLXH)

Có thể nói đây là đơn vị đầu tiên ứng dụng công tác xã hội trong việc hỗ trợ nghề cho trẻ. ĐVVVLXH là một bộ phận trực thuộc Dự án Tương Lai thuộc Hội Bảo trợ Trẻ em Tp. HCM với hoạt động chính là hỗ trợ trẻ học nghề và giới thiệu việc làm.

Về phương thức làm việc, đơn vị đã liên hệ với các công ty, xí nghiệp, cơ sở dạy nghề và các đơn vị tuyển dụng tiềm năng để giới thiệu trẻ đến học nghề và làm việc. Qua hai năm hoạt động, ĐVVVLXH đã liên lạc với hơn 300 công ty, xí nghiệp trong đó hơn 100 đơn vị tuyển dụng tiềm năng đã giúp đầu ra về việc làm cho trẻ sau khi trẻ học nghề.

Đối với trẻ, nhân viên xã hội của ĐVVVLXH đã tiếp cận trực tiếp trẻ đường phố đồng thời tiếp nhận trẻ do các cơ sở chăm sóc trẻ và các địa phương giới thiệu đến để được hỗ trợ.

Hầu hết trẻ đến ĐVVVLXH đều qua quá trình tư vấn nghề nghiệp, trẻ được làm hồ sơ, được trắc nghiệm tâm lý, được xem phim giới thiệu về các nghề phổ biến, được hướng dẫn làm đơn xin việc, được đưa đi phỏng vấn tại các nơi tuyển dụng.

Trẻ được học nghề và học việc tại các Trung tâm Dạy nghề của quận, Trường dạy nghề Lasan Đức Minh, Cơ sở Dạy nghề Hướng Dương, Trường Nghiệp vụ Nhà hàng (thuộc Sở Lao động Thương binh và Xã hội), nhà may Liên Hương, nhà hàng Hương Lài, Studio Cát Vàng, xưởng cơ khí Kim Thu v.v.. Sau khi học nghề, một số trẻ đã được giữ lại cơ sở để làm việc. Ngoài ra, ĐVVVLXH còn giới thiệu việc làm cho trẻ, và hiện nay rất nhiều trẻ đã có việc làm ổn định, thu nhập tương đối khá ở các nơi như Khách sạn OMNI, Diamond Plaza, công ty Dịch vụ Vệ sinh cao ốc Văn phòng, Công ty Vision (đúc lốc máy), các công ty may và một số cơ sở tư nhân cung cấp dịch vụ các loại. Bên cạnh đó, một số trẻ đã có được tay nghề và đã được hồi gia về quê nhà để làm việc.

Kết quả sau hai năm hoạt động, ĐVVVLXH đã giúp được 649 trẻ làm đơn xin việc và học nghề; 358 trẻ được đưa đi phỏng vấn xin việc trong đó 286 trẻ xin được việc làm; 107 trẻ được hỗ trợ học nghề. Con số này sẽ không

nhỏ nếu biết rằng ĐVV LXH chỉ có hai nhân viên xã hội làm việc trực tiếp với trẻ .

Ngoài ra, ĐVV LXH còn tổ chức các buổi tư vấn tại cộng đồng, cụ thể vừa qua đã thực hiện tại phường 12 và phường 19 quận Bình Thạnh. Những buổi tư vấn cộng đồng được tổ chức bằng hình thức chiếu phim giới thiệu nghề cho trẻ, thảo luận và giải đáp thắc mắc cho trẻ về nghề học, nghề làm. Qua đó trẻ có thể nhận thức khả năng và lòng ham thích nghề nghiệp của mình và có thể liên hệ với ĐVV LXH sau đó để được hỗ trợ học nghề hoặc xin việc.

Những hỗ trợ khác cho việc học nghề, học việc của trẻ

Để khuyến khích trẻ học nghề, ngoài việc giới thiệu nơi học và hỗ trợ học phí cho trẻ, nhiều chương trình đã hỗ trợ cho trẻ một khoản nhỏ chi phí, chẳng hạn dự án giải quyết trẻ lang thang kiếm sống P. Bến Nghé hỗ trợ 180.000đ-200.000đ/em trong thời gian 3 tháng học nghề. Trẻ được nhận tiền sau khi hoàn tất khoá học, hoặc được lãnh giấy chứng nhận .

Riêng ĐVV LXH, nhằm khuyến khích trẻ học nghề cũng như tạo tin tưởng cho các cơ sở dạy nghề, dạy việc cho trẻ, thời gian qua đơn vị cũng đã hỗ trợ kinh phí cho hơn 100 trẻ. Số tiền hỗ trợ từ 500 ngàn đồng đến 1 triệu đồng/ em trong suốt thời gian trẻ học nghề, học việc. Ngoài ra, ĐVV LXH cũng có một khoản kinh phí nhỏ giúp một số trẻ mua đồ nghề uốn tóc, điện, sửa xe.

Khó khăn trong đào tạo nghề và giải quyết việc làm cho trẻ

Việc giúp trẻ lang thang học nghề cũng như tìm việc làm gặp không ít khó khăn. Một số trẻ của dự án Bến Nghé sau khi học nghề may thì không có bàn máy may để thực hành, trong khi trẻ nam sau khi học điện có thể mua dây điện, bóng đèn để câu mắc cho nhà bếp, sửa điện cho nhà mình và cho nhà hàng xóm. Những trẻ học nấu ăn thì có em nấu hủ tiếu bán trong xóm, tuy nhiên do chưa có kinh nghiệm buôn bán, nên bị thâm hụt và mất vốn. Tương tự như trên, trẻ ở bãi rác Đông Thạnh sau khi học nghề may đã không tìm được việc làm hoặc có việc làm thì thu nhập không đáng kể

Lớp học uốn tóc tại cơ sở dạy nghề Hướng Dương, Quận 4.

Lượng giá chương trình Thảo Đan cũng cho thấy rất ít trong số trẻ được học nghề có một công việc ổn định sau khi hoàn tất khoá đào tạo . Theo khảo sát Dạy nghề và Việc làm cho trẻ đường phố thì bên cạnh trình độ thấp thì kỹ năng, kinh nghiệm và chuyên môn của trẻ không đủ sức cạnh tranh trong thị trường lao động. Một vấn đề khác là không có nhu cầu công việc liên quan đến nghề của trẻ đã được đào tạo.

Về bản thân thì nhiều trẻ không muốn làm việc theo ca, hoặc làm việc quá giờ. Thêm vào đó là trẻ không được hoặc thiếu sự bảo lãnh, giới thiệu.

Những giải pháp đề nghị để hoạt động đào tạo nghề thành công

Theo khảo sát Dạy nghề và Việc làm cho trẻ đường phố do Education for Development và Hội Bảo trợ Trẻ em TP. HCM thì việc đào tạo nghề cho trẻ phải lưu ý những yêu cầu sau: Khoá học ngắn hạn; Miễn phí hoặc học phí thấp; Thuận tiện cho việc đi lại của trẻ, và Chú trọng nhiều vào thực hành. Một điều quan trọng nữa là cần tạo điều kiện cho trẻ vừa học, vừa làm tức là hình thức học việc hoặc cơ sở dạy nghề đảm bảo nhận trẻ làm việc ngay sau khi trẻ học xong vì việc kiếm sống rất quan trọng đối với trẻ đường phố.

Bên cạnh đó, việc đào tạo nghề cũng cần chú trọng việc kết hợp vui chơi, giải trí vì đây là một phần quan trọng đối với sự phát triển tâm lý của trẻ. Ngoài ra, giáo viên dạy nhiệt tình và chương trình dạy hấp dẫn, sôi động sẽ giúp

trẻ thích thú trong việc học. Việc nhận trẻ học nghề cũng cần đơn giản thủ tục, tiêu chuẩn, không nên yêu cầu trẻ phải có một kỹ năng gì trước.

Việc đào tạo nghề cần phải theo nhu cầu thị trường lao động. Hiện nay, các chương trình đào tạo cho trẻ đã có nhắm tới thị trường lao động như sửa xe gắn máy, phục vụ gia đình/làm việc nhà; du lịch; thợ mộc; lao động phổ thông; thợ sơn; điện tử; điện; vi tính; may công nghiệp; may gia dụng; Anh văn; làm giày; uốn tóc; thêu; nấu ăn; chạm khắc gỗ; nhiếp ảnh. Một số đại diện các cơ quan nhà nước cho biết:

Nghề cho thị trường lao động tương lai (sắp xếp từ nghề phổ biến nhất tới nghề ít phổ biến)	
1. Sửa xe gắn máy	8. Thêu và đan
2. May mặc gia dụng	9. Tiếp thị
3. Mộc	10. Điện trong các công trình kỹ thuật
4. May công nghiệp	11. Kỹ năng vi tính
5. Cơ khí	12. Kỹ năng kỹ thuật cao
6. Sửa chữa máy móc	13. Kỹ năng ngoại ngữ
7. Điện tử căn bản	

Khảo sát Dạy nghề và Việc làm cho Trẻ đường phố-Phân tích những phương án dạy nghề và việc làm ở TP. Hồ Chí Minh, Việt Nam. EFD và HBTTE Tp. HCM, 2003

Việc giới thiệu việc làm cho trẻ sẽ tốt hơn nếu trẻ được giới thiệu làm việc theo nhóm, đồng thời những hoạt động xây dựng tinh thần đội nhóm trong khi làm việc cũng sẽ cải thiện mức độ duy trì việc làm của trẻ, tình trạng bỏ việc sẽ giảm đi.

Các cơ quan chức năng cần quan tâm tạo điều kiện cho trẻ đường phố học nghề hoặc tìm được việc làm bằng cách cấp Giấy Chứng minh, hoặc Khai sinh, hoặc Chứng nhận tạm trú cho trẻ.

Việc hỗ trợ đồ nghề cho trẻ cũng cần thiết để trẻ có thể thực hành theo nghề đã học. Phương thức hoạt động của mô hình Đơn vị Việc làm Xã hội cần được ứng dụng trong việc

Tóm lại, trong bối cảnh cả nước nói chung và thành phố Hồ Chí Minh thực hiện chủ trương giải quyết tình trạng trẻ em đường phố thì việc giúp cho nhóm trẻ này có tay nghề và/hoặc có một việc làm ổn định là điều cần thiết. Điều này sẽ giúp trẻ có thể tự kiếm sống tại Tp. Hồ Chí Minh hoặc tại quê nhà của mình khi trẻ hồi gia. Điều đáng quan tâm là việc can thiệp theo phương pháp công tác xã hội sẽ giúp giải quyết vấn đề một cách cơ bản và hiệu quả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Các nhà tài trợ Việt Nam. (Tháng 12 năm 2003). Nghèo, Báo cáo phát triển Việt Nam 2004. Báo cáo Hội nghị Tư vấn các nhà tài trợ Việt Nam
2. Education for Development & Hội Bảo trợ Trẻ em Tp. HCM. (Tháng 6 /2003). Dạy nghề và việc làm cho trẻ đường phố. Báo cáo nghiên cứu.
3. Patricia K.Tibbetts & Đoàn Tâm Đan. (2001). Dự án trẻ lao động tại bãi rác Đông Thạnh. Báo cáo lượng giá.
4. Patricia K.Tibbetts. (Tháng 9/2002). Lượng giá dự án: Chương trình trẻ đường phố Thảo Đàn. Tp. HCM,
5. Trần Ai Mỹ. (Tháng 12/2001). Dự án giải quyết trẻ em lang thang kiếm sống tại phường Bến Nghé Quận 1. Báo cáo lượng giá
6. Trung tâm Thực hành CTXH-ĐH Mở Bán công Tp. HCM, (Tháng 8/2005). Đơn vị Việc làm Xã hội. Báo cáo lượng giá

CHÚ THÍCH

1. Dự án Hỗ trợ Trẻ em lang thang, Bộ LĐTBXH và Ủy ban Châu Âu, 2004
2. Nghèo, báo cáo phát triển Việt Nam 2004
3. Báo cáo kết quả thực hiện kế hoạch đưa trẻ em lang thang về với gia đình và hoà nhập cộng đồng năm 2004 của UBDSGĐTE TP HCM. Tháng 12, 2004
4. Đơn vị Việc làm Xã hội. Tài liệu lượng giá do TT Thực hành CTXH, Khoa XHH, ĐH Mở BC Tp HCM, 2005
5. Dự án Giải quyết trẻ em lang thang kiếm sống tại phường Bến Nghé Q1. Tài liệu lượng giá do Trần Ái Mỹ, T12/2001
6. Dự án trẻ lao động tại bãi rác Đông Thạnh, Hóc Môn. Tài liệu lượng giá năm 2001 do Patricia & Tâm Đan, 2001
7. Chương trình Trẻ đường phố Thảo Đàn. Tài liệu lượng giá do Patricia K Tibbetts T9/2002
8. Dạy nghề và việc làm cho trẻ đường phố, khảo sát thực hiện bởi EFD và Hội Bảo trợ Trẻ em TP.HCM, T6, 2003

TÓM TẮT

Đào tạo nghề và giải quyết việc làm cho trẻ lang thang/ trẻ đường phố là một trong những phương cách để giúp trẻ ổn định cuộc sống hội nhập cộng đồng, cũng là một phần trong kế hoạch của Tp. HCM nói riêng và của Nhà nước nói chung về "Chương trình bảo vệ trẻ có hoàn cảnh đặc biệt". Việc hỗ trợ nghề nghiệp cho trẻ ngày càng đa dạng, mang tính chuyên môn, được tiến hành bởi các cơ sở xã hội trong và ngoài Nhà nước.

SUMMARY

Vocational training and employment for street children is an intervention helping children to re-integrate communities and stabilize their lives. It's also a part in HCMC plan in particular and Vietnamese government in general on " Program of the protection of children in difficult circumstances". Providing jobs to children becomes more diversified and professional implemented by both private and public social agencies.